

*Володимир Удовиченко,
міський голова м. Славутича*

Моделі регіональної та місцевої економічної політики

Проведення активної регіональної і місцевої економічної політики з метою стрімкого соціального розвитку передбачає створення цілого комплексу організаційних структур, узгоджених з діями місцевої влади. Вони набули широкого розповсюдження в розвинутих країнах у 80-ті роки, як важливий і дієвий інструмент приватно-суспільного партнерства щодо реалізації програм місцевого економічного розвитку. Надто активно такі структури стали створюватись і в країнах що обрали шлях ринкових перетворень.

Вони отримали (з деякими інтерпретаціями) назву Агентства місцевого і регіонального розвитку. До того ж вони несуть ще одну дуже важливу функцію, пов'язану з трансформацією суспільства і економіки. Сьогодні місцеві влади багатьох міст і регіонів України також намагаються створити подібні структури.

Дуже корисний досвід цієї діяльності нагромаджено у Польщі, Росії, країнах Прибалтики.

Такий досвід створення і розвитку подібних структур є і в м. Славутич, де завершено створення організаційно-економічного механізму соціально-економічного розвитку, причому діє вже понад три роки Агенція з розвитку бізнесу. На момент заснування Агенції в Україні практично не було жодного прототипу, саме тому і цінний результат накопиченого досвіду, досягнень і, звісно, помилок.

Попередньо автором вивчався досвід подібних структур багатьох країн світу, зокрема у США, Великобританії, Франції, а також у Польщі.

Серед розмаїття таких структур у цих країнах є Агенції, бізнес-інкубатори, технопарки і спеціальні економічні зони. Кожна структура має свої властивості, свої методи роботи, адаптовані до проблем регіону, юридичний статус, джерела фінансування. Є структури різних видів, як-от: фонди (Люблянський Фонд розвитку), акціонерні товариства (спеціальна економічна зона у м. Лодзі, Польща). Як правило, на початку своєї діяльності всі вони були безприбутковими.

Організація таких структур в м. Славутичі мала наступні етапи:

I. З метою залучення соціально-активних громадян, об'єднання зусиль у рамках концепції розвитку місцевої демократії перше, що було ініційовано, - це створення громадської Ради з розвитку міста (діє майже чотири роки).

Щорічно проводилось понад 30 засідань. Забезпечувалось інформування жителів міста.

Водночас активно діяла школа молодого бізнесмена для учнів 10-11 класів, яка лізніше була трансформована у центр професійного розвитку "Комерсант офісу", при цьому створювалась служба зайнятості, яка ефективно використовувала сучасні західні технології для вирішення проблем безробіття.

II. З метою створення програми перетворень, розробки конкретних напрямів реформування і розвитку усіх сфер життя та діяльності міста був розроблений спільний проект щодо вирішення соціальних проблем колективу ЧАЕС і населення м. Славутича (Україна - Європейська комісія - USAID), який затверджено урядовою комісією з Чорнобильських проблем.

III. Концепція створення Агенції була відпрацьована громадською Радою. Засновником Агенції виступила міська рада за сприяння адміністрації Чорнобильської АЕС та програми TACIS з допомогою фірми "Ланкашир-ентерпрайз".

IV. Одночасно велась розробка концепції механізму підтримки підприємницької діяльності, малого і середнього бізнесу. Міським головою м. Славутича було ініційовано засідання кредитного комітету Верховної ради та пленарного засідання Верховної Ради з проблем ядерної безпеки.

Було прийняте рішення щодо розробки Закону про загальні засади подальшої експлуатації Чорнобильської АЕС, в якому передбачались питання соціального захисту працівників ЧАЕС та населення м. Славутича. Закон було прийнято 11 грудня 1998 року.

Водночас велась розробка проекту Указу Президента України (підписаний 18.06.1998 р.) та проекту Закону України щодо запровадження на території міста спеціальної економічної зони.

На той час в Україні діяла тільки одна експериментальна спеціальна економічна зона "Сиваш" (відповідно до Указу Президента України).

Як відомо, Кабінет Міністрів України 18.02.98 р. прийняв постанову про Концепцію спеціальних економічних зон і розробив проект закону щодо спеціальної економічної зони "Славутич", який подав до Верховної Ради.

Вперше в Україні був прийнятий у першому читанні проект Закону України про спеціальну економічну зону "Славутич", а потім - 03.06.99 р. і Закон у цілому. Авторським колективом був розроблений і прийнятий весь механізм реалізації Закону через відповідні постанови Кабінету Міністрів України.

V. Завершився процес створення організаційно-економічного механізму соціального розвитку створенням міжнародного центру розвитку бізнесу.

Продовжується складна робота з реформування власності, орендних відносин, і найголовніше для цієї стадії розвитку - ведуться активні пошуки джерел фінансування, кредитування, залучення інвестицій.

Існуючі організаційні структури некомерційного напрямку ринкової економіки мають важливе значення. Практика довела, що найкращою організаційною формою з найбільшою ефективністю діяльності в економіці є приватні підприємства. Разом з тим, складні завдання перехідного періоду, які стоять перед суспільством і його різними соціальними групами неможливо вирішити за допомогою лише даної організаційної форми. Головна причина тут у відсутності джерел прибутку.

Вирішення проблем розвитку, економічного зростання, а відтак однієї з головних соціальних проблем - безробіття можуть стати капіталовкладення без планування доходу.

Діяльність некомерційних структур підтверджує подібну концепцію. До безпробиткових і некомерційних структур саме тому і відносяться організації, які не мають повної компенсації витрат із державного бюджету.

Класифікація, коли некомерційні організації створюють свій автономний сектор, підкреслюють їх важливість у соціально-економічній системі і наявність в деяких, властивих тільки їм, функцій. Якщо метою будь-якої компанії є отримання прибутку, то подібні організаційні структури зосереджуються на вищих цінностях допомагати людям, суспільству, зрештою трансформуватись в абсолютно нові, протилежні минулому, суспільно-економічні відносини.

Розвиток цього сектора відбувається за рахунок різних джерел фінансування, у тому числі місцевих та регіональних бюджетів.

Аналізуючи взаємозв'язок між комерційним і некомерційним секторами, неприпустимі якісь протистояння чи конкуренція. Некомерційний сектор доповнює комерційний і, за великим рахунком, згідно з перевіреною теорією створюють сприятливі умови для появи і розвитку комерційних структур.

Теорія соціального суспільства, соціальної держави виділяє унікальну роль неприбуткових, некомерційних організацій у задоволенні потреб на суспільні блага.

Державні і навіть приватні компанії ніколи не ставили і не будуть ставити за мету обслуговувати людей відповідно до найвищих стандартів якості життя. Вони, частіше за все, зорієнтовані на середній клас, який, звісно, ще не скоро з'явиться в Україні, та й в інших країнах перехідних економік.

Некомерційні організації орієнтуються на задоволення потреб більш складного проблемного споживача. Ця діяльність потрібна збіднілим соціальним групам, до яких зараз належить більшість населення, а також значна частина молоді.

Основними завданнями реформування суспільства є демократизація і заміна централізованої планової економіки на ринкову.

Нагальною є потреба заповнення вакууму, тобто усвідомлення суспільством того, скільки потреб задовольнялось державою, а скільки просто ігнорувалось.

Реформи соціальної і економічної систем залучають і стимулюють всі інститути, у тому числі і державні підприємства до звуження і конкретизації сфери своєї діяльності з метою відходу від невластивих їм функцій.

Держава вже відмовилась або відмовляється від відповідальності за житлове будівництво, соціальну і медичну допомогу, регіональне планування, підтримку збиткових підприємств, управління капіталовкладеннями і навіть в освіті, праці, культурі і засобах масової інформації, забезпеченню права мати робоче місце.

Практично зникла допомога і місцевій владі. Вже нині значна кількість підприємств і організацій успішно працюють на комерційній основі у сферах туризму, відпочинку, будівництва, освіти, медицині, культурі і засобах масової інформації.

У Польщі, наприклад, некомерційні структури виконують наступні функції:

1. Соціальних послуг, від яких відмовилась держава.
2. Виробляють товари та послуги.
3. Беруть активну участь у процесі перебудови економіки.

Цей сектор дає можливість сподіватись на економічне відродження, створення на новому якісному рівні системи соціальних послуг, забезпечення високоякісними товарами.

Перехідний період характеризується появою нових соціальних проблем, як-от: безробіття, бідність, бездомність, забруднення навколишнього середовища. Такі бюджетні галузі, як наука, освіта, охорона здоров'я і соціальна допомога фактично не фінансуються.

Скорочення перехідного періоду, як першочергове завдання, може бути досягнуте саме завдяки розвитку некомерційних структур, що забезпечить підтримку у:

- диверсифікації економіки, розвитку малого і середнього бізнесу;
- створенні нових сучасних робочих місць, у зниженні рівня безробіття;
- отриманні професійних знань і навичок;
- підвищенні якості життя.

Особливістю сучасного етапу (це переконливо підтверджує досвід м.Славутича) є об'єктивна потреба в організаціях, які б допомогли у створенні нових компаній відповідно профілю своєї діяльності. Багато бажаючих змінити своє життя, свою діяльність не знають, не розуміють як це зробити. Крім того, відсутні будь-які фінансові можливості щодо відкриття свого бізнесу, навіть отримати консультаційні послуги.

Створення нових підприємств не тільки вирішує конкретні соціальні проблеми, а й утворює в майбутньому сприятливі умови для формування бюджету.

Звісно, що ефективно такі технології діють за умови сильної ринкової економіки, але і в перехідний період вони можуть мати успіх.

Західний досвід переконливо довів, що можливість перекваліфікації - найкращий спосіб допомогти людям у пошуку нової роботи.

Особливо це актуально, коли паралізована діяльність багатьох галузей економіки великих підприємств.

Найбільш суттєва потреба в Агенціях на регіональному і місцевому рівнях. Проблеми регіональної політики тісно пов'язані з процесом трансформації усієї системи і практично не зможуть забезпечити перебудову на цьому рівні без компетентних регіональних організацій.

Ще досить довго держава і місцеві органи влади будуть зайняті адаптацією своїх структур до нової економіки і моделі організації суспільства. Причому вони мають зосереджуватись на безлічі поточних питань, у тому числі на надскладних - приватизації і комерціалізації державної власності. Досить ефективним є підхід, коли питаннями складання програм соціально-економічного розвитку займаються незалежні організації з залученням рядових громадян. З урахуванням об'єктивності таких функцій ці структури мають громадську підтримку.

Однією з головних функцій Агенції є підтримка малого бізнесу, що передбачає радикальні зміни і структурну перебудову галузей і секторів колишньої економіки.

Співвідношення числа компаній і їх розміри наочно можна уявити у формі піраміди з величезною кількістю малих фірм в її основі. У зв'язку з цим головна проблема полягає у розукрупненні корпорацій-гігантів, які руйнують малий бізнес.

На практиці труднощі поглиблюються відсутністю капіталу розвитку, і саме з цієї причини затримується процес перебудови економіки. Численні фірми, які починають свою діяльність, не мають достатніх фінансових ресурсів і не можуть реалізувати свої ідеї. У принципі вони можуть отримати банківський кредит, але він може бути дуже обмеженим з причини своєї невеликої надійності. У ринковій економіці обов'язково

повинні бути різні інституції, фонди для підтримки саме малого бізнесу. Низку проблем щодо цього можуть вирішувати Агенції місцевого і регіонального розвитку, зокрема і відпрацювання планів надання гарантій. При цьому важливо, щоб встановлювалось ділове співробітництво між Агенціями і банківськими структурами. У результаті виграють усі. У перспективі Агенції можуть створювати спільні підприємства з комерційними компаніями шляхом вкладання своєї частки у бізнес-проект. Такі об'єднання набувають вигляду спільних фондових компаній, компаній з обмеженою відповідальністю і партнерства.

За останні п'ять років завдяки постійній наполегливій діяльності багатьох славутичан та за сприяння міжнародного співробітництва вдалося не тільки теоретично вибудувати модель соціально-економічного розвитку, а й почати її реалізацію.

Це нелегкий шлях пошуку, знахідок і здобутків, помилок і втрат, але все-таки - шлях розвитку, економічного зростання, підвищення якості життя.

Всі розробки мають науково-обґрунтовану основу з використанням сучасних технологій економічного і соціального розвитку.

Цей досвід може бути корисним у розробці проектів регіонального і місцевого розвитку.

Список використаної літератури

1. *Гай Холліс і Карін Плоккер.* На шляху до довгострокового надання соціальних послуг в країнах з перехідною економікою, 1998.
2. *Малий бізнес в країнах з перехідною економікою: розвиток підприємництва в Чеській республіці, Угорщині, Польщі та Словацькій республіці, ОЕСР, Париж, 1996.*
3. "План дій" - спільний проект ЄС - України - США щодо соціальних проблем, пов'язаних з Чорнобильською АЕС та Славутичем.
4. *Удовиченко В.П.* Україна: від соціального міста до соціальної держави. - К., 1997.